

Ledaren

Krishanteringsmetod som kan skapa en ny kris

Inför riksdagsvalet 2015 jobbade jag på Centralhandelskammaren och ansvarade för lanseringen av skuldklockan som i realtid visade hur statsskulden ökade. Siffrorna tickade på i rasande takt och alla som såg skuldklockan insåg att finska staten skuldsätter sig med väldigt stora belopp, med en halv miljon euro per timme ungefär. Under slutet av samma år passerade klockan hundramiljarderstrecket.

Det var då det. Nu, sju år senare, har skulden skjutit iväg till närmare 140 miljarder euro.

Om Finland skulle befinna sig i söder i stället för norr skulle det hela inte se så märkligt ut. Med grannar som har ekonomier som hör till de starkaste i Europa sticker Finland däremot ut. Sverige och Danmark har en låg offentlig skuldsättning och Norge är i en klass för sig, tack vare intäkterna från olja och gas. Också Estland har en minimal skuldsättning.

Före coronapandemin ställdes på svenska tidningars ledarsidor frågan om den svenska statsskulden är alltför liten eftersom en viss skuldsättning är ett bra verktyg för att effektivt hantera de offentliga finanserna. Få europeiska länder har haft förmånen att föra en sådan diskussion.

Det fanns goda orsaker till att staterna tog lån för att hantera de kostnader som pande-

min förorsakade direkt och indirekt. Pengar behövdes för vården och för att hjälpa branscher, individer och verksamheter som hamnade i kläm. Detsamma gäller för den pågående energikrisen och Rysslands krig i Ukraina, som snabbt ledde till att många europeiska länder gjorde stora satsningar på det egna försvaret och leveranser till Ukraina.

I Europa är det många som har insett att Ryssland är en dyr granne, framför allt för de länder som ligger närmast. Det är ingenting nytt med det. På 1700-talet var Sveaborg och bland annat den kompletterande fästningen Svartholm i Lovisa massiva investeringar. Under de kommande åren belastas budgetarna av de nya jaktplan som Finland köper för omkring tio miljarder euro.

Det är motiverat för en stat att ta lån för att hantera akuta kriser och för att göra investeringar som ger tillväxt och avkastning på längre sikt. Det kan till exempel handla om investeringar i infrastruktur och energiproduktion. När löpande kostnader finansieras med lån under längre perioder är det däremot ett systemfel.

Även för stater är det nödvändigt att upprätthålla en balans mellan upplåning och återbetalningar. Det krävs för att lånealternativet

Patrik Lindfors
är viceordförande
i Ekonomiska Samfundet.

ska vara tillgängligt på rimliga villkor när det behövs. Den balansgången har i många länder satts ur spel eftersom politiska beslutsfattare vet att det är sannolikare att vinna val med att öka de offentliga utgifterna jämfört med att skära ner. Precis som i vissa reality-tv-program är det tittarna eller väljarna som bestämmer vem som får fortsätta fram till nästa omröstning.

Summorna och takten i skuldklockan var år 2015 för många en hårresande beskrivning av hur snabbt allting hade förändrats på en relativt kort tid. Under Nokias glansdagar växte Finlands bnp med 3 procent eller mer per år och de offentliga tjänsterna byggdes ut utgående från det. Samtidigt återbetalades en del av de lån som staten tagit efter att statsfinanserna närapå kollapsat under början av 1990-talet. När ekonomin sedan tvärbromsade under finanskrisen 2008 var den offentliga kostymen för stor i förhållande till den krympande ekonomin. Efter det har tillväxten varit svag och inte räckt till för att fylla de glapp som existerar.

Situationen blir allt svårare att hantera för varje ny regering som tar över. Att balansera upp den offentliga ekonomin med hjälp av skattehöjningar fungerar bara till en viss gräns eftersom intäkterna från enskilda skatter börjar minska efter en viss nivå. Det beror bland annat på att både kapital och människor rör sig över gränserna och vissa länder har

bättre villkor och förutsättningar än andra att locka till sig bådadera.

Efter en lång rad av år med minustecken är det dags att på allvar diskutera alternativen för att skapa tillväxt i ekonomin. Det behövs investeringar, nya företag och nya färdigheter på arbetsmarknaden för att innovationer skall leda till ekonomisk aktivitet. Finland har tagit sig ur ekonomiska svackor tidigare och de omställningar som pågår på ett globalt plan, bland annat inom klimatomställningen, skapar stora möjligheter tack vare det kunnande som finns inom olika delar av samhället.

Skuldsättningen är en fråga som inte borde ställa högern och vänstern på skilda sidor av barriaderna inom politiken. Målsättningarna och metoderna för att upprätthålla och utveckla välfärdsstaten kan variera mellan de politiska blocken. Däremot är det ett faktum att varken höger- eller vänsterregeringar har några möjligheter att nå sina politiska målsättningar om den offentliga ekonomin har kört på grund.

Frågan är om den modell som var avsedd att lindra de negativa effekterna av diverse kriser riskerar att leda till en ännu större kris där den ursprungliga krishanteringsmodellen inte längre är tillgänglig. Att hantera en kris som beror på att en stat har överskuldsatt sig går inte att lösa genom att ta nya lån.